

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

В. П. Колган*

МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Моделювання як засобів вирішення і пізнання дійсності дозволяє розкрити закономірності природи і суспільства. Як метод пізнання, моделювання виникло ще в античну епоху і широко використовувалось архітекторами, вченими, художниками. В його теоретичному обґрунтуванні велику роль відіграли праці Дж. Максвелла, Ф. Кекуле, А. Бутлерова, Н. Вінера.

Спочатку він застосовувався у природничих та технічних науках як метод-перевірки на моделях досконалості проектуючих технічних агрегатів для пізнання астрономічних, біологічних та інших природних явищ і процесів. На подальшому етапі моделювання стало розглядатись як один із засобів відображення та пізнання дійсності — цей метод набув універсального значення.

У слідчій, судовій практиці моделювання широко застосовується, але у сфері розслідування злочинів його засвоєння було досить повільним.

Під криміналістичним моделюванням розуміється процес побудови, вивчення і використання моделей об'єктів, які досліджуються, і систем у кримінальному судочинстві, що підлягають дослідженню.

Моделювання раніше відносили до числа спеціальних методів, що є помилковим, так як цей метод вже до початку 60-х років набув значення загальнонаукового методу. Потрібно погодитись з позицією І. М. Лузгіна, який у своїх працях, присвячених криміналістичній інтерпретації моделювання, він відносив його до загальних методів пізнання.¹ Аналогічно оцінюють моделювання відомі вчені-криміналісти Н. А. Якубович², О. О. Ейсман, М. В. Салтевський³.

Проте і досі тривають дискусії щодо проблеми класифікації методів науки криміналістики. Більшість учених, таких, як: Р. С. Белкін, І. Ф. Пантелеєв, М. О. Селіванов, І. Ф. Крилов відносять моделювання до загальнонаукових методів, однак деякі, серед яких В. Я. Колдін, Н. П. Яблоков, — до приватних⁴.

Не зважаючи на різницю в підходах дослідників до описання моделювання, можна констатувати, що його суть розуміється однозначно: при моделюванні створюється образ (аналог) будь-якого об'єкта з метою його вивчення⁵.

© Колган В. П., 2008

* доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права

¹ Лузгин И. М. Расследование как процесс познания. — М., 1969 — С. 109-135.

² Якубович Н. А. Теоретические основы предварительного следствия. — М., 1971. — С. 25.

³ Салтевский М. В. О некоторых методологических проблемах криминалистики // Труды Киевской высшей школы МВД СССР. — К., 1972. — С. 209.

⁴ Криміналістика / За ред. П. Д. Біленчука. — К.: Atika, 1998. — С. 82.

“Під моделлю, — пише В. А. Штофф, — розуміється така розумово-уявлена чи матеріально реалізована система, котра, відображаючи чи відтворюючи об’єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об’єкт”⁶. Криміналістична модель — це штучно створена система, відтворююча з певною ступінню схожості об’єкта, який нею замінюється.

Вивчення і перевірка моделі дозволяє отримати нові знання про оригінал та використати їх для вирішення пошукових, пізнавальних, розпізнавальних, ідентифікаційних, управлінських та інших задач у кримінальному процесі, а також наукових криміналістичних дослідженнях. Криміналістичні моделі визначаються специфікою пізнавальної діяльності при розслідуванні злочинів⁷.

Розробка проблем, пов’язаних з використанням моделей і моделювання як одного з методів, що використовуються при розслідуванні злочинів, складає завдання криміналістики: ця наука досліджує об’ективні риси моделей у розслідуванні, розробляє умови і прийоми здійснення моделювання з метою збирання, дослідження і оцінки доказів. Даний метод базується на законах відображення і всезагального зв’язку. Власне, в силу цього моделі включаються у процес пізнання.

Отже, зміст моделювання залежить від особливостей об’єкта, що вивчається, мети вивчення, засобів і прийомів моделювання. З точки зору логіки, при моделюванні має місце триелементне відношення: суб’єкт пізнання (слідчий, експерт) — модель — об’єкт пізнання (ситуація, предмет). При цьому об’єкти криміналістичного дослідження можна поділити на дві групи:

- 1) об’єкти, що пізнаються;
- 2) об’єкти, які виступають в якості засобів пізнання.

Моделювання завжди передбачає спрошення. Воно забезпечує створення спрощеної, порівняно з оригіналом об’єкта моделі. Процедура даного методу передбачає змінення інформації в формі обмеження її різnobічності, якісного та кількісного впорядкування, тобто спрощене її подання.

Для моделювання характерна власна логіка розвитку, що створює структуру цього методу, у якій необхідно виділити:

1. Постановку проблеми, визначення задач моделювання. При проведенні слідчих дій такими завданням можуть бути: перевірка слідчих версій; показів обвинуваченого, свідка; розшук підозрюваного, вивчення окремих обставин події. В ході експертного дослідження — перевірка експертної версії, вивчення механізму утворення слідів, дослідження їх ознак.

2. Вибір чи створення моделі. На цьому етапі вирішують, які ознаки істотні, з точки зору завдань моделювання, і повинні бути відтворені у моделі, чи відповідають вони вимогам об’ективності, повноти, всебічності, чи достатньо, для їх отримання необхідної інформації. Так, для реконструкцій — закономірності структури, функціональних зв’язків тощо. Перевіряється відповідність ознак моделі ознакам оригінала. Від цього залежить і результат моделювання.

3. Дослідження моделі і отримання модельної інформації, що може бути проведено різними шляхами: самим слідчим, проведеним слідчих дій — пред’явленням для впізнання, проведеним відтворень, або через експертне дослідження, чи за допомогою розшукових заходів оперативного характеру.

4. Оцінка результатів моделювання і перенесення інформації з моделі на оригінал за правилами аналогії і подібності. Додатково може бути проведена перевірка отриманої інформації іншими методами⁸.

З вищевикладеного випливає, що у кожному з цих елементів прослідковується свій логічний ланцюг, що наділений рисою “замикати” окремі частини загального ланцюга на основі єдності методу дослідження, в даному випадку моделювання. А зв’язок моделювання з іншими методами — закономірність будь-якого пізнавального процесу, що проявляє

⁵ Криміналістика / Под ред. И. Ф. Герасимова — М.: Высшая школа, 1994. — С. 14.

⁶ Штофф В. А. Моделирование и философия. — М.-Л., 1966. — С. 197.

⁷ Образцов В. А. Основы криминалистики. — М.: Юрист, 1996. — С. 84.

⁸ Лузгин И. М. Моделирование при расследовании преступлений. — М., 1981 — С. 16-17.

себе і в процесі розслідування злочинів. При цьому спостереження, порівняння, вимірювання і інші методи забезпечують можливість моделювання, що в свою чергу визначає напрямок і зміст подальшого спостереження, аналізу інформації, її оцінки.

Метод моделювання застосовується і в оперативно-розшуковій та експертній діяльності. У криміналістиці він застосовується перш за все при розробці версій, плануванні розслідування і проведенні слідчих дій (огляді місця події, допиті, обшуку, відтворенні обстановки і обставин події тощо). У судовій експертизі застосовується при проведенні криміналістичних, інженерно-технічних і деяких інших видів експертиз. Даному питанню присвячені праці таких учених, як: Л. Е. Ароцкер, Г. Л. Грановський, З. І. Кірсанов, В. С. Мітрічев, Р. Е. Ельбур та інших науковців.

З позиції моделювання можна розглядати і такі технічні прийоми відображення, як фотографування, відео- і звукозапис⁹.

Отже, вищевказаний метод знаходить широке застосування у процесі розслідування, але особливо важлива роль у розкритті злочинів належить, власне, логічному моделюванню (гіпотетичному пізнанню).

Види моделей у криміналістиці. Суть методу моделювання полягає у тому, що в результаті його проведення створюється проміжний об'єкт пізнання — модель, що у пізнавальному процесі виконує ряд функцій:

1. Функція заміни. Проявляється у тому, що правильно створена модель здатна виступати як об'єкт пізнання, а дані отримані в результаті її дослідження, переносяться на об'єкт-оригінал. Передумовою цього є те, що науково-теоретичною базою моделювання є теорія подібності. Але потрібно мати на увазі, що відносно об'єктів криміналістичного дослідження ні при якому способі моделювання не може бути досягнуто абсолютно повної їх адекватності. Наприклад, неможливо отримати модель події злочину, котра була б повністю адекватна об'єкту, що моделюється. Протилежне означало б його створення, що просто недопустимо.

2. Інформаційна функція моделі полягає у тому, що вона не лише відображає вихідну інформацію про об'єкт пізнання, але й дозволяє отримати нову, так як в основі будь-якого виду і способу моделювання лежить прийом збагачення інформації.

3. Гносеологічна функція — єдність протилежних сторін пізнання — абстрактного і конкретного, логічного і чуттєвого.

Якщо у теоретичному мисленні переважно виступає одна сторона, а в чуттєвому сприйнятті і спостереженні — друга, то в моделі ці обидві сторони об'єднані.

4. Функції формалізації об'єкта і алгоритму його дослідження. Найбільш повно ці функції моделі проявляються при використанні математичного апарату і засобів обчислювальної техніки для аналізу динамічних складноорганізованих систем, якими є більшість об'єктів криміналістичного дослідження.

Тому цей процес починається з вивчення структури об'єкта, що моделюється і визначення задач його дослідження. При розслідуванні злочинів такими задачами можуть бути: перевірка слідчих версій, показів потерпілого, вивчення механізму утворення слідів злочину тощо. А заключним етапом моделювання є перевірка адекватності створеної моделі і її логічної належності до поставленої задачі. Зокрема, на цьому етапі уточнюється, чи задовільняють вимогам об'єктивності повнота дослідження, що проводиться, ті ознаки, які були виділені як істотні з точки зору задач моделювання.

5. Функція джерела доказової та допоміжної ілюстративної інформації. В більшості це визначається видом моделі, умовами і задачами її отримання¹⁰.

Дані функції моделі показують, яка широка сфера застосування моделювання у науці та практиці, коли пряме дослідження фактів неможливе чи недоцільне. Багатогранність задач наукової і практичної діяльності породжує і велику кількість видів і способів моделювання.

Метод моделювання орієнтує на роботу не з об'єктом, наданим у натурі, а з його аналогом — моделлю.

У науці види моделей і моделювання розрізняють в залежності від класу закономірностей, що лежать в основі об'єктів, які моделюються, а також від способів реалізації цього методу¹¹. На цій підставі виділяють:

⁹ Там же.

¹⁰ Криміналістика / Под ред. Н. П. Яблкова — М.: БЕК, 1996. — С. 81-91.

¹¹ Образцов В. А. Указ. работа. — С. 84.

- предметне чи матеріально-реалізоване моделювання, яке полягає у створенні матеріальних моделей чи підборі речових аналогів;
- логіко-математичне моделювання, що полягає у змалюванні засобами логіки і математики різноманітних відносин між предметами і явищами матеріального світу;
- кібернетичне моделювання — дозволяє вивчити складні функціональні зв'язки предметів, явищ об'єктивної дійсності;
- розумове моделювання — найменш розроблена сфера знання, її дослідження породжує дискусії, а запропоновані пояснення необхідно розглядати, як гіпотези. Одна з таких гіпотез будеться на тому, що образні, логічні уявлення людини про оточуючий світ можна трактувати в якості розумових моделей¹².

Найчастіше у науковій літературі щодо проблем моделювання складних систем виділяють два види моделювання — матеріальне і ідеальне (розумове), а отримані при цьому моделі відповідно поділяють на матеріальні та ідеальні¹³. Цієї позиції дотримуються науковці М. П. Яблоков, І. Ф. Пантелеєв, І. М. Лузгін. Цей поділ відповідає двом можливим формам відображення події злочину — в формі матеріально фіксованих відображень і в формі зразків у свідомості людей. Разом з тим, я вважаю, що воно не досконале, так як не відображає у повній мірі ні специфіки моделювання як методу пізнання, ні специфіки моделей в залежності від засобів, технологій та інших умов і мети їх отримання.

Використовуючи різноманітні підстави для класифікації моделей і, враховуючи практику їх використання при розслідуванні злочинів, в рамках матеріального моделювання можна виділити: просторовоподібні, фізично подібні, математично подібні моделі, кібернетичні, а в рамках розумового — образні (іконічні), знакові (символічні) і змішані (образно-знакові) моделі.

1. Просторовоподібні моделі створюються відносно об'єктів-оригіналів, що мають визначену форму і розміри (в 2 чи 3 вимірах), їх призначення — дати чуттєво-наглядове уявлення про моделюючий об'єкт незалежно від того, в якому масштабному співвідношенні вони знаходяться (однакові по лінійних розмірах і об'ємах, менше чи більше оригінала).¹⁴

Форма реалізації просторовоподібної моделі може бути різною. Частіше всього у сфері криміналістичної діяльності використовуються: зліпки зі слідів (рук, ніг, зубів людини, знарядь злому та інструментів), відбитки (печаток та штампів), фото-, кіно-, і відеозображення (в їх статистичному стані), муляжі (наприклад, відтворюючі зовнішній образ людини), макети (наприклад, відтворюючі найбільш важливі вузли і деякі деталі обстановки місця події).

Залежно від конкретного виду просторовоподібних моделей можуть відтворювати не лише зовнішні риси оригінала (розмір, форму), але й внутрішні — структуру об'єкта-оригінала.

Що ж стосується матеріалу, з якого виготовляють такі моделі, то, як правило, він не відповідає матеріалу модельованого об'єкта, що, однак, не впливає ні на ілюстративне, ні на доказове значення створюваної моделі.

Як особливий вид моделювання для отримання просторово-подібних моделей зараз прийнято виділяти криміналістичну реконструкцію, під якою розуміється відновлення, відтворення об'єктів, ситуацій по збережених частинах, описах, фотознімках і інших даних.¹⁵ Від реконструкції як різновиду матеріального моделювання потрібно відрізняти реставрацію, яка теж має за мету відтворення об'єкта, але не є видом моделювання.

2. Фізично подібні моделі. В основі таких моделей може лежати механічна, динамічна, кінематична чи інша схожість з об'єктом оригіналом. Головне їх призначення — відтворити функціональні характеристики модельованого об'єкта (людина, тварини чи механізму). У сфері криміналістичної діяльності формує їх реалізації можуть бути: кіно- і відеофільми (а не окремі статистичні зображення), фонограми голосу і інші звукові явища, а також різноманітні діючі макети механізмів, приборів, зброї і інших об'єктів.

¹² Ленінська теорія отраження і современность. — Софія, 1969. — С. 291.

¹³ Амосов Н. М. Моделирование сложных систем. — К.: Наукова думка, 1968. — С. 37.

¹⁴ Криміналістика / Под ред. Н. П. Яблокова. — М.: БЕК, 1996. — С. 92.

¹⁵ Лузгин И. М. Моделирование при расследовании преступлений. — М.: Юридическая литература, 1981 — С. 6.

3. Математично подібні моделі найбільш інтенсивно стали застосовуватись у криміналістиці в останні роки двадцятого століття. Почала використовуватись математична система, теорія ймовірності і сучасна обчислювальна техніка¹⁶.

Особливістю цього типу моделей є те, що відтворювані в них характеристики предметів, явищ і процесів представляються у вигляді математичних форм і рівнянь. Що стосується розумових висновків по результатах такого моделювання, то вони не включають в себе висновки по аналогії, так як висновок цілком базується на матеріальній подібності і не входить за її межі.

Крім того, на відміну від фізичної моделі, математична модель об'єкта-оригінала є більш узагальненою, вона не потребує фізичної схожості, а матеріальна форма її втілення не має значення. Головне призначення математично подібних моделей полягає у дослідженні кількісних характеристик і кількісного взаємозв'язку різних параметрів об'єкта, що пізнається. Широкі можливості для реалізації цієї задачі відкриваються при використанні засобів обчислювальної техніки, зокрема аналогових і цифрових ЕОМ.

4. Кібернетичні моделі. Основними рисами кібернетичного моделювання є:

- спрямування на розкриття поведінки (функціонування) складних динамічних систем;
- кібернетичне моделювання відрізняється динамізмом, гнучкістю, так як його моделі пристосовані до визначення поведінки складних динамічних систем, що змінюються у часі;
- кібернетичні моделі — це динамічні моделі оптимального управління об'єктом, внутрішня структура якого ще повністю не розкрита;
- складні задачі управління вирішуються технічними засобами¹⁷.

5. Образні (іконічні) моделі. Аналіз механізму інформаційного відображення події злочину реалізується у двох формах — у виді матеріально фіксованих слідів і в формі образів у свідомості людей, іншими словами, ідеальних уявлень про об'єктивну реальність.

Характерною особливістю останніх є те, що вони являються результатом не лише безпосереднього чуттєвого відображення, але й діяльності абстрактного мислення, завдяки якому чуттєві характеристики об'єкта, що відображається, виступають внутрішньо взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Проте потрібно мати на увазі, що далеко не кожне уявлення має всю сукупність ознак і функцій, які є у моделей інших видів. Так, моделі-уявлення не можуть виконувати функції масштабних матеріальних моделей. Разом з тим практика розслідування злочинів демонструє, що іконічні моделі — це досить поширеній вид моделей, так як любий елемент криміналістичної діяльності (пред'явлення для відзначення, висунення версій і планування розслідування) пов'язаний з формуванням таких моделей і оперування ними допомагають правильно визначити обставини, які підлягають з'ясуванню у ході розслідування¹⁸.

Можливість останнього визначається і тим, що моделі-уявлення фіксуються у вигляді мовного опису, креслення чи схеми. Повнота і точність відображення оригіналу у цих аналогах-зразках, звісно, залежить від багатьох фактів і коливається в дуже широкому діапазоні.

6. Знакові, або символльні моделі — це опис об'єктів, процесів чи явищ за допомогою певної системи знаків.

У семiotиці під знаком розуміється матеріальний об'єкт, що виступає в якості представника іншого предмета, ознаки чи відношення і використовується для набуття, зберігання, переробки і передачі відомостей (інформації, знань)¹⁹. При цьому розрізняють мовні і немовні знаки, а в межах останніх виділяють знаки-копії, знаки-ознаки та знаки-символи.

Знаки, що входять у склад мов як засобів комунікації в суспільстві, називають знаками спілкування і ділять їх на знаки природних мов і знаки штучних мовних систем — штучні мови.

Будь-який знак чи знакова система існують у криміналістиці у тому значенні яке їм раніше було приписано. Так, при побудові знакової моделі використовуються математичні знаки, і “+” однозначно трактується як поняття “додати”²⁰. В якості бази знакової моделі часто використовують натуральні числа. Прикладом тому може бути дактилоскопічна формула.

¹⁶ Криминалистика / Под ред. И. Ф. Пантелеева. — М: Юридическая литература, 1993. — С. 47.

¹⁷ Криминалистика / Под ред. И. Ф. Герасимова — М.: Высшая школа, 1994. — С. 14.

¹⁸ Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. — Х., 1976. — С. 7-8.

¹⁹ Философский энциклопедический словарь. — М., 1983. — С. 191.

²⁰ Криминалистика / Под ред. Н. П. Яблокова — М.: БЕК, 1996. — С. 98.

Так, якщо основна формула має вигляд (32/32), то це означає, що у реєстрованої особи на всіх десяти пальцях завиткові візерунки. Якщо ж немає ні одного завиткового — (1/1).

Знакові моделі використовують не лише як засіб кодового виразу об'єкта-оригінала, але й як засіб математичного вираження процесу дослідження, що здійснюється для вирішення тої чи іншої криміналістичної задачі.

Отже, знакові моделі — це універсальні засоби відображення не лише об'єктів, але й процесів дослідження, що мають місце при вирішенні широкого кола криміналістичних задач.

7. Зміщені (образно-знакові) моделі. До цієї групи моделей відносяться ті, в яких чуттєвий чи логічно побудований образ об'єкта, що моделюється, знаходить своє зовнішнє вираження, тобто фіксується за допомогою певної сукупності знаків або графіків. В якості моделі об'єкта пізнання виступають схеми, креслення, графіки, карти, структурні хімічні формули.

У сфері криміналістичної діяльності вони, як правило, використовуються поряд з протокольною формою фіксації, доповнюючи та конкретизуючи її. Так, проводячи огляд місця дорожньо-транспортної події, слідчий паралельно з його протокольним описом повинен зробити його схему, на якій за допомогою набору стандартних умовних знаків (символів) повинен зафіксувати всі найбільш важливі елементи цієї події²¹.

Важливість такої моделі полягає у тому, що вона стає образом ідеального уявлення об'єктивної реальності, і тим самим доступною для її сприйняття і дослідження іншими особами (експертом, судом).

Найчастіше і продуктивно у пошуковій діяльності використовуються розумові моделі. Мова йде про розумові образи об'єктів, що пізнаються з розряду подій минулого, а також про уявлення щодо задач, які підлягають вирішенню, майбутніх діях, подальших кроках на шляху пізнання. А також про те, що, за допомогою чого і яким чином повинно бути зроблено.

З цієї позиції вчений-криміналіст В. О. Образцов виділяє три види розумових моделей:

- 1) моделі предметів і подій минулого (наприклад, події, які раніше спостерігала будь-яка особа, щодо яких вона дає покази під час допиту);
- 2) моделі предметів і подій сучасного (наприклад, уявлення слідчого про те, що може відбуватися поряд у кабінеті під час допиту, який проводиться його колегою по слідчій бригаді);
- 3) моделі предметів і подій майбутнього (наприклад, уявлення слідчого про те, що йому потрібно зробити на наступний день)²².

При побудові розумових моделей використовуються різні по характеру знання. У зв'язку з цим виділяють моделі, що містять:

- тільки позитивні (достовірні) знання;
- тільки приблизні знання;
- позитивні (про якість ознак об'єкта), і приблизні (про інші ознаки) знання.

Розумова модель, як і матеріальна, є системою, але вона складається не з матеріально фіксованих, а з розумових компонентів.

Вказані види моделювань знаходять своє застосування:

- a) при проведенні слідчих дій для отримання доказової інформації;
- б) в експертній практиці;
- в) в оперативно-розшуковій діяльності;
- г) в організаційно-управлінській діяльності, що забезпечує організацію процесу розслідування і оперативно-розшукової діяльності²³.

При проведенні слідчих дій застосовується для перевірки тих доказів, що є, і отримання нових, дослідження версій у тих випадках, коли пряме, безпосереднє вивчення об'єктів неможливе чи недоцільне (наприклад, коли обстановка на місці події повністю чи частково змінена). Нерідко необхідно перевірити версію про механізм події (дорожньо-транспортної події, згвалтування), і так як використання при відтворенні трупа потерпілого неможливе, слідчий використовує моделювання. При розслідуванні важливо, щоб у слідчого

²¹ Криміналістика / За ред. П. Д. Біленчука. — К.: Атика, 1998. — С. 311.

²² Образцов В. А. Указ. работа. — С. 85.

²³ Лузгин И. М. Моделирование при расследовании преступлений. — М.: Юридическая литература, 1981 — С. 7.

був план дій, тобто матеріалізація його тактичного задуму, що визначає характер і черговість проведення слідчих дій і організаційно-технічних заходів²⁴.

Суб'єктом моделювання при розслідуванні можуть бути: слідчий, прокурор.

В розшуковій діяльності моделювання забезпечує встановлення підозрюваного, пошук викраденого майна, речових доказів, виконує інші функції.

Об'єктами моделювання в даному випадку є: особа; окремі речі, викрадені при вчиненні злочину; предмети, що знаходилися у підозрюваного (сумка, окуляри), його одяг; транспортні засоби; спосіб вчинення і приховування злочину і інші обставини. Необхідно відмітити, що для успішного використання процесуальних і непроцесуальних методів по збору орієнтуючої інформації і доказів повинна бути тісна співпраця слідчого та оперативного працівника²⁵.

Суб'єктами моделювання тут є: оперативні працівники, спеціалісти (художники, фотографи). Участь у створенні моделі може приймати слідчий, а також потерпілий і свідки.

В експертній діяльності в якості об'єктів моделювання виступають: окремі речі, явища, ситуації, пов'язані з подією, що вивчається, прижиттєвий вид потерпілого (реконструкція обличчя по черепу), ознаки слідів, почерку тощо.

Використання моделей залежить від мети експертиз, конкретних методів їх проведення. Так, у судово-медичній експертизі в якості моделі використовують тварин, якщо виникає необхідність перевірити реакцію організму на окремі отруйні речовини.

Суб'єктами моделювання в експертній практиці є спеціалісти у певній галузі науки, техніки, експерти, оператори ЕОМ, лаборанти, що працюють під керівництвом експерта.

Моделювання у сфері організації і управління розслідуванням, має на меті досягнення оптимальних результатів у сфері правосуддя і охорони громадського порядку.

Об'єктами моделювання можуть бути:

- а) процес розслідування;
- б) слідчі дії;
- в) складні експертні дослідження;
- г) структура доказів по справі.

Як прийом моделювання використовують розумові моделі, що визначають характер злочину, його причини, механізм утворення слідів, напрямок розслідування; сільові плани, що забезпечують наявність планування²⁶. За допомогою ЕОМ моделюється програма розшуку підозрюваного по попередньо розроблених алгоритмах.

Підсумовуючи, необхідно наголосити, що прийом моделювання є важливим елементом процесу пізнання, але не єдиним. Поряд з ним думка слідчого оперує і іншими формами та способами відображення та засвоєння дійсності: системою понять, суджень, інтуїцією, фантазією.

Умовами допустимості моделювання при розслідуванні злочинів є: об'єктивність та науковість даного методу, простота, доступність, ефективність, безпека застосування, етичність та законність. Закон не в змозі регламентувати зміст методів пізнання, які використовуються при проведенні слідчих дій. Зміст пізнавальних методів визначається криміналістикою та іншими науками. Метод сам по собі не може бути законним чи ні, якщо це дійсно науковий метод пізнання. Законними можуть бути шляхи, форми та мета застосування методу при доказуванні.

²⁴ Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. — М., 1970. — С. 42.

²⁵ Яблоков Н. П. Общие методические проблемы оперативно-розыскной деятельности в борьбе с организованной преступностью // Вестник Московского государственного университета. Серия: Право. — 1996. — № 2. — С. 48-50.

²⁶ Сыров А. П. Общие методы и научные основы практики следственных действий // Вестник Московского государственного университета. Серия Право. — 1966. — № 5. — С. 41.